

La vila medieval de Roses. Excavacions al sector del carrer Major

Josep Burch*, Lluís Palahí*, Jordi Vivo**

* Càtedra Roses d'Arqueologia i Patrimoni Arqueològic. Universitat de Girona

** Laboratori d'Arqueologia, Història Antiga i Prehistòria - Institut de Recerca Històrica. Universitat de Girona

DADES DE LA INTERVENCIÓ

Municipi

Roses

Comarca

Alt Empordà

Cronologia

XIV - XIX

Tipus de jaciment

Vila medieval

Dates de la intervenció

Juliol 2018 / juliol 2019 / octubre 2019

Tipus d'intervenció

Programada

Títol del projecte quadriennal

La vila medieval de Roses i la configuració de l'urbanisme medieval al nord-est peninsular.

Direcció

Lluís Palahí Grimal

Institució

Càtedra Roses d'Arqueologia i Patrimoni Arqueològic de la Universitat de Girona

La Càtedra Roses d'Arqueologia i Patrimoni Arqueològic creada l'any 2018 per un conveni de col·laboració entre la Universitat de Girona i l'Ajuntament de Roses va obtenir el projecte quadriennal de recerca finançat per la Generalitat de Catalunya, "La vila medieval de Roses i la configuració de l'urbanisme medieval al nord-est peninsular" que té entre els seus principals objectius la recuperació i estudi de l'estructura i evolució de l'urbanisme de la vila medieval de Roses.

La majoria dels treballs realitzats el 2018-2019 s'han emmarcat en les activitats del Curs Internacional d'Arqueologia Medieval i Moderna Ciutadella de Roses i es varen complementar amb una petita campanya realitzada fora del curs, el mes d'octubre de 2019.

TREBALLS DEL BIENNI 2018-2019

Els treballs endegats el 2018 tenen com a primer objectiu recuperar la trama de carrers de la vila medieval, reconstruint "l'esquelet" de l'urbanisme de la vila, apreciar-ne les similituds i diferències amb els plantejaments teòrics realitzats a partir de la documentació i la planimetria (que no ho oblidem reflexa l'estructuració final de la vila i la seva progressiva desestructuració a partir de mitjans del s. XVII). Amb aquest objectiu els treballs d'aquestes primeres campanyes s'han centrat en el descobriment i seguiment del que era l'eix principal de comunicació dins la vila, el carrer Major, que comunicava el sector del port i el portal de Mar, amb la zona del monestir, a la part alta del turó. Aquesta excavació

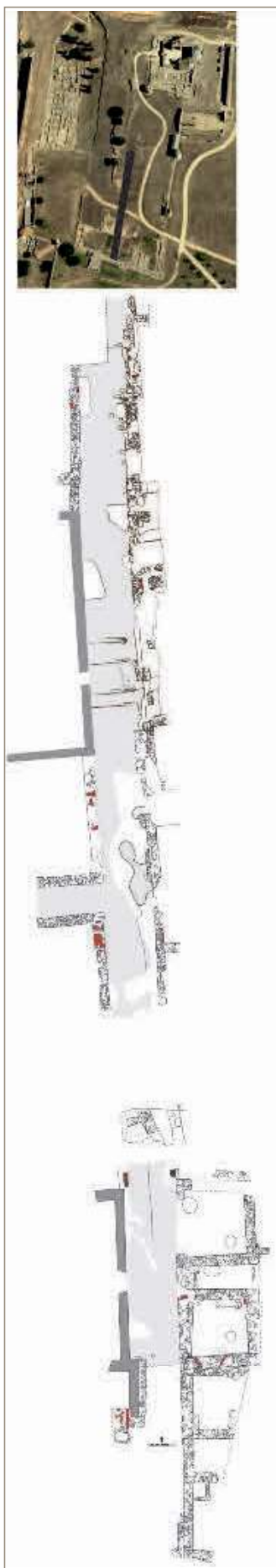

Figura 1. Planta general de l'excavació.

havia de permetre, a més, detectar l'existència o no de molts dels carrers transversals que, sobretot a ponent, estructuraven la vila i finalitzaven en el carrer Major (Fig. 1).

Els treballs del curs s'han complementat amb pràctiques de consolidació d'estructures i materials (sota la tutoria de restauradores de l'empresa ABAC SL) i amb dues campanyes de prospecció geofísiques (realitzades per l'empresa SOT Prospecció Arqueològica) en les quals en aquest article no podem entrar en detall per manca d'espai.

El carrer Major

Si analitzem en primer lloc l'espai ocupat pel carrer i el resseguim de sud a nord, el primer que cal analitzar és la muralla meridional de la població. Aquest espai va ser excavat l'any 1993 i es conserva solament a nivell de fonamentació, completament esborrada un cop s'havia construït la fortalesa moderna. En la memòria d'excavació realitzada en aquell moment es fa referència a la conservació d'alguns elements pertanyents a la porta d'accés a la població (referit a les fonts com a portal Major), avui pràcticament desapareguts.

Tampoc es conserva l'extrem meridional del carrer Major, ni tampoc del carrer que transversalment (d'est a oest)

separava la zona edificada de la muralla meridional (que si és visible uns metres a ponent). De fet a partir d'un punt, situat a l'angle nord-oest de l'àmbit 1 (Fig. 2) hi ha un tall perfectament rectilini al paviment del carrer que afecta tant al mateix carrer com a les restes de les cases situades a llevant del mateix (àmbits 1,9 i 11). Aquesta destrucció i terraplenament de l'espai podria relacionar-se amb la construcció d'un espai obert en tota aquesta zona al llarg del s. XVII i que apareix reflectit a la planimetria històrica.

En tot aquest sector es dona una circumstància estratigràfica que es repeteix també a l'interior de les poques estances en que s'ha aprofundit per sota dels nivells de circulació. Sota els nivells d'època medieval i moderna es recuperen potents estrats d'època romana. Inicialment es va interpretar aquest paquet de terres com procedents dels treballs de terraplenament realitzats prèviament a la construcció de l'exemple de la vila medieval (uns rebliments que portarien materials antics al agafar-se terres d'altres sectors propers). La troballa l'any 2019, d'un dipòsit sota el carrer Major —concretament al nord-est de l'anomenada casa del governador— obliga a reconsiderar aquesta interpretació. El dipòsit, amb parets d'*opus caementicium* (de les quals solament es varen poder apreciar els murs sud i est) i un arrebossat interior d'*opus signinum* se situa a molt poca profunditat respecte a la pavimentació del carrer (poc més de 20 cms) i denota un canvi de cota molt petit entre els nivells de circulació d'època medieval respecte als existents en època romana. Per tant aquests paquets de materials d'època antiga que es recuperen al carrer o dins l'àmbit 1 correspondrien a nivells d'ús i no a trasllats de terres per fer terraplenaments en època medieval.

Més enllà de l'extrem meridional de la vila, la resta del carrer (fins allà on s'ha arribat en l'excavació) es conserva en bastant bon estat, excepció feta d'alguns sectors on hi ha alguns forats, especialment davant de l'anomenada casa del governador i a la zona sud del sector situat al nord del camí modern que talla el sector. En el segon cas la desaparició del paviment es deu clarament a un retall realitzat al s. XX. El carrer presenta una amplada d'entre 3,70 i 3,80m. La seva pavimentació està realitzada amb petits còdols de riu lligats amb terra i presenta una petita inclinació cap a la zona central on se situa una petita "espina" clarament marcada pels rierencs, que serviria com a desguàs per les aigües pluvials.

El carrer presenta un constant desnivell ascendent de sud a nord. En alguns punts el desnivell se salva collocant esglaons, molt amples, però d'escassa alçada (uns 10 cms. de mitjana) emmarcats per pedres calcàries i sorrenques que els delimiten. Fins ara se n'han identificat cinc, quatre davant per davant de l'àmbit 19 i un cinquè situat a l'extrem nord de la zona excavada.

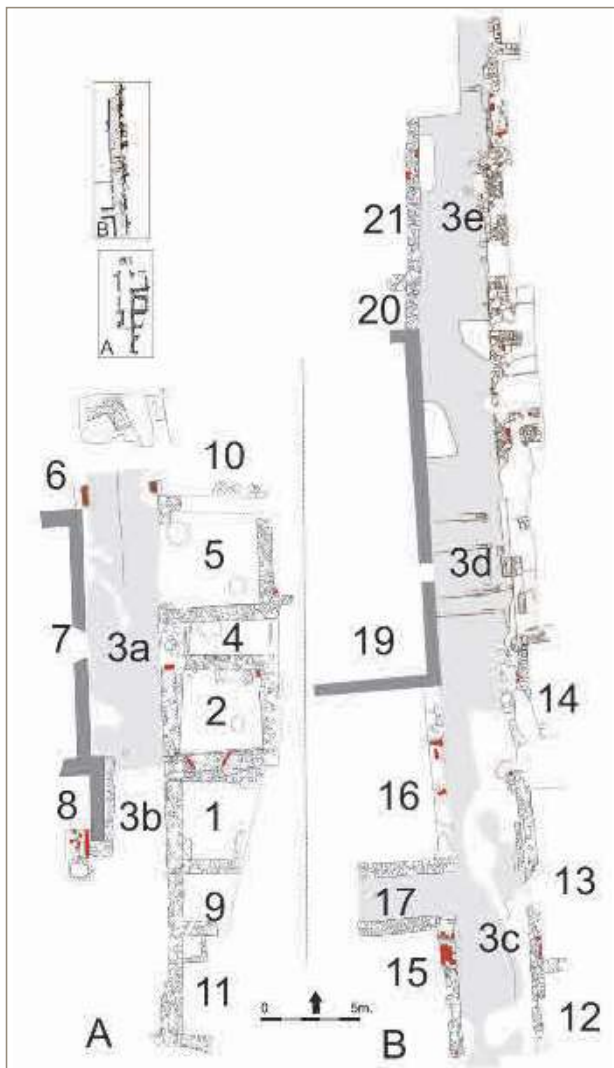

Figura 2. Plantes dels dos sectors excavats amb indicació dels àmbits referits al text.

Atès el pendent que presenta el carrer, la seva relació amb els edificis que el flanquegen presenta diferents solucions, algunes d'elles indicatives de l'època en que es varen realitzar les diverses obres. Així, per accedir a la casa del governador (àmbit 7) es col·loca un llindar de pedra molt elevat, creant un esglaó entre el carrer i la porta. Per contra, a la banda contrària trobem dues solucions diferents. El carrer se situa a la mateixa cota que l'accés a l'àmbit 4, un espai que devia actuar com a vestíbul o passadís i on es va construir una catifa decorativa de rierencs amb una figuració en forma de flor. Per contra, entre l'àmbit 5 i el carrer existia un llindar format probablement per un (o varis) blocs allargassats i estrets de pedra, formant probablement un llindar lleument elevat, tot i que el paviment interior se situa a la mateixa cota que el propi carrer. Actualment aquests blocs han estat espoliats i solament se'n conserva el negatiu. Tot i que no s'han pogut datar estratigràficament, pel context caldria emmarcar aquests elements en la fase d'ús de l'espai en època moderna.

Clarament d'època moderna són els dos llindars construïts davant dels àmbits 6 i 10 i construïts tot emprant rajoles disposades verticalment i clavades al paviment del carrer. El paviment interior de l'àmbit 10 se situa en aquest cas per damunt de la cota del carrer.

En el cas de l'àmbit 17, el paviment interior se situa per sota del carrer i el desnivell sembla compensar-se amb un petit llindar-graó de rajoles (mateix material emprat per la pavimentació interior de l'estança). L'àmbit 13 presenta una porta de 2,5 m. d'amplada i en aquest cas el desnivell es va salvar col·locant un graó davant de la mateixa, més elevat a la banda sud que a l'extrem nord. Ja hem comentat que davant l'àmbit 19 es va crear una petita plataforma entre dos graons del carrer, i el llindar de la porta —fet amb un bloc de pissarra— se situa a la mateixa cota que aquell.

Finalment, a la banda est, un sector on el mur de façana de les cases està molt malmès i espoliat, es conserven dos petits trams de paviment diferenciats el primer de petites plaques de pissarra i el segon construït tot emprant peces de pissarra disposades verticalment. Aquests paviments arriben fins el propi carrer i no queda clar, per ara, si es tracta de petits carrerons transversals o de l'accés a cases (possibles patis descoberts que actuessin com a vestíbul). Amb les dades actuals ens inclinem, de moment, per la segona interpretació.

Pel que fa als possibles carrers transversals, ja hem comentat que existia un carrer entre les cases i la muralla sud, del qual al tram excavat no se'n conserva la pavimentació.

Uns metres més al nord es conserva un carrer est-oest (àmbit 17). Amb una amplada de 2,5 m i una pavimentació similar a la del carrer Major (petits rierencs lligats amb fang i una espina central de desguàs) en excel·lent estat de conservació, el carrer és la prolongació del que es va excavar l'any 2011 a la zona oest de la vila (número 6) (i que es correspondria amb el carrer d'en Pere Coll o d'en Murtra de les fonts documentals). El carrer apareix abruptament tallat per l'extrem oest, motivat per moviments de terres realitzats probablement ja al s. XX.

Un segon carrer transversal s'hauria d'haver localitzat uns metres al nord. Es tracta del carrer d'en Ganyut (carrer número 5) A la zona on aquest havia d'aparèixer s'hi situa l'àmbit 20, una edificació d'època moderna que, aparentment oblitera aquest carrer. Un petit sector d'aquest àmbit ja havia estat parcialment excavat i la nostra intervenció es va limitar a una neteja, amb resultats negatius.

Les edificacions

Per analitzar les edificacions cal distingir diferents sector i realitats. Així a la banda oest del carrer es conserven diferents edificacions que cal situar en època mo-

derna, relacionades amb les necessitats de la fortalesa de la Ciutadella. Per contra a la banda est la majoria de restes pertanyen a edificacions d'època medieval que varen ser objecte d'un espoli intensiu, conservant-se en molt mal estat, excepció feta d'un edifici situat a la banda de migdia i que va ser remodelat o, pràcticament reedificat, en època moderna.

A la zona excavada situada a llevant del carrer s'han identificat diferents traces d'una reocupació de l'espai (o un reaprofitament dels vells edificis) en època moderna. Cal assenyalar que, fins al moment, l'excavació està mostrant unes edificacions molt malmeses a la part nord-est del carrer, fins al punt que en algunes zones no es conserven les façanes dels edificis, la ubicació de les quals es pot resseguir gràcies al bon estat de conservació de la pavimentació del carrer. La destrucció és fruit de dos processos diferents. Per una banda l'espoli intensiu patit per les edificacions durant l'època moderna per obtenir materials per les construccions de la Ciutadella i, per l'altra, les destruccions realitzades de forma més o menys accidental en època contemporània, atès que les restes en alguns punts se situen escassament a vint centímetres de profunditat.

Els edificis situats a l'extrem de migdia es conserven en millor estat ja que tot i que la majoria de paraments es conserven a nivell de pavimentació, almenys es pot resseguir el perímetre de les diferents estances. En època moderna en aquest sector s'hi va construir un nou edifici, que en bona mesura reaprofitava com a fonamentació els paraments de les cases medievals. Aquest edifici ocupava els àmbits 2,4,5 i, probablement, també el 10.

L'àmbit 2 disposava d'una porta en forma de capialt a la banda sud. Amb brancals de rajols va ser posteriorment tapiada i la porta es va desplaçar uns metres a llevant. La cambra anava pavimentada amb un sòl de rajoles del qual en quedaven unes poques peces.

La cambra situada al nord (àmbit 4) constituïa un passadís que permetia l'accés a l'edifici des de l'oest. Presentava una petita catifa decorativa construïda amb petits rierencs que feien un dibuix en forma de flor, mentre que no es conservava cap altra paviment a la resta de l'estança.

L'àmbit 5 era un espai quadrangular, pavimentat amb rajoles que presentava una gran portalada a la banda oest.

Pel que fa a l'estança situada al nord (àmbit 10), solament en coneixem part dels murs sud i oest i un petit tram de la pavimentació interior. El curiós en aquest cas és que les restes de paviment localitzades a la banda sud corresponen a un enllosat de pedres, mentre que a l'oest es conserven algunes rajoles de ceràmica. Cal assenyalar que l'ús de diferents materials dins un sol paviment s'ha documentat en altres estances

d'època moderna. Aquest paviment se situa a una cota més alta que el de la cambra 5, per anar compensant el desnivell ascendent del terreny.

Poc en podem dir avui per avui de l'evolució dels edificis de la zona excavada atès que solament en les cambres situades a migdia del carrer (àmbits 1, 9 i 11, als quals cal afegir l'àmbit 2, s'ha aprofundit per sota del darrer nivell de circulació. D'aquests àmbits solament l'àmbit 2 es va emprar en època moderna, com ja hem comentat. De fet, a les cambres situades al sud d'aquesta no es conservava el nivell de circulació, excepció feta de l'àmbit 11. En aquest, si es conservaven (en molt mal estat de conservació) les traces d'un paviment de rajoles datat al s. XVI. Aquest paviment corresponent, per tant als darrers moments d'ús d'aquest espai, abans de la seva integració en un gran espai obert. En aquesta cambra es conserva, a l'angle nord-oest, una estructura associada a l'esmentat paviment corresponent, probablement, a una llar. Pel que fa a les altres dues estances els nivells de reblliment interiors permetien distingir dos horitzons cronològics. Els nivells superiors corresponien a estrats amb materials molt barrejats, que es poden datar al s. XVII o principis del s. XVIII i un paquet inferior amb materials d'època romana baiximperial (s. IV-V).

BIBLIOGRAFIA

PUIG, A. M. 2016, L'evolució urbana de la vila de Roses. La trama ortogonal i la parcel·lació gòtica a l'ampliació del segle XIII, *Annals de l'institut d'estudis Empordanesos* 47, 341-380.

PUJOL, M. 1997, *La vila de Roses (segles XIV-XVI): aproximació a l'urbanisme, la societat i l'economia a partir dels capbreus del monestir de Santa Maria de Roses, 1304-1565*, Figueres, Brau, col·lecció Papers de Recerca; 2.